

LBRIS

We know
books

Cardinal Joseph Ratzinger
Papa Benedict al XVI-lea

Privind la cel străpuns

Perspectiva unei cristologii spirituale

Traducerea din limba germană de
Pr. Liviu Narcis Mătieș

Galaxia Gutenberg

2024

Cuprins

PREFATĂ	9
I. Fundamentarea teologică a cristologiei spirituale	11
Repere cristologice	13
Misterul pascal – cel mai profund conținut și fundament al devoțiunii către Inima lui Isus.....	50
Comuniune – Comunitate – Misiune Despre legătura dintre Euharistie, comunitate și misiune în Biserică.....	74
II. Noi meditații	107
Paștele lui Isus și al Bisericii. Meditație pentru Joia Sfântă.....	109
„Mielul a răscumpărat turma”. Reflecții asupra simbolisticii pascale.....	117
Cristos eliberatorul. O predică de Paști.....	129

LEBRIS

We know
books

I

**Fundamentarea teologică a
cristologiei spirituale**

adevărata figură istorică a lui Isus însuși? În ce măsură se întoarce Biserica la voința lui Isus? În acest context, este foarte semnificativ faptul că titlul de onoare Cristos a fost în mare măsură înlocuit în literatura recentă de numele personal Isus. În acest proces lingvistic se reflectă un proces spiritual de mare importanță, și anume încercarea de a merge dincolo de mărturisirea Bisericii pentru a ajunge la figura istorică pură a lui Isus. El nu mai trebuie înțeles din perspectiva crezului, ci din el însuși, pentru a putea explica de la temelie efectul și chemarea sa. De aceea nu se mai vorbește despre urmarea lui Cristos, ci despre urmașii lui Isus: expresia „ucenic al lui Cristos” implică deja o recunoaștere fundamentală a Bisericii ca formă esențială de urmare a lui Cristos; a fi ucenic al lui Isus are în vedere omul Isus, care se opune oricărei autorități, și astfel poartă un caracter fundamental critic față de Biserică ca semn al fidelității față de Isus. Aceasta implică și soteriologia, care astfel se schimbă în mod necesar. În loc de „mântuire”, cuvântul central devine „eliberare”. Întrebarea despre cum este mediat actul eliberator al lui Isus intră automat într-o opoziție critică față de învățătura clasică a modului în care harul este acordat harul².

² Orientări privind discuțiile cristologice mai recente se găsesc în: Löhrer-Schütz-Wiederkehr (ed.), *Mysterium Salutis. Ergänzungsband* (Einsiedeln 1981), 220-250 (Wiederkehr); J. Pfammater-F. Furger (ed.), *Theologische Berichte II* (Einsiedeln 1973), în special contribuția lui D. Wiederkehr, paginile 11-119; *Theologische Berichte VII* (1978); W. Beinert, „Isus – omul desăvârșit”, în: P. Gordan (ed.), *Menschwerden Menschsein* (Graz 1983), 371-424; L. F. Matero-Seco (ed.), *Cristo, Hijo de Dios y Redentor del Hombre* (Pamplona 1982). Fundamentale rămân lucrările lui W. Kasper, *Jesus der Christus* (Mainz 1974); L. Bouyer, *Das Wort ist der Sohn* (Einsiedeln

Prin aceste indicații se sugerează o parte din sarcina care revine astăzi unei teologii care se vede ca interpretare a credinței comune a Bisericii și nu ca reconstrucție a unui Isus pierdut, ca o construcție ulterioară a istoriei sale reale, nerealizată până acum. Este imposibil să răspundem în cadrul acestei lucrări la toate întrebările la care suntem supuși aici. Aceasta va fi sarcina cel puțin a unei generații întregi. Intenția mea aici este mai modestă; vreau doar să propun câteva repere de bază în care se prezintă unitatea interioară indisolubilă dintre Isus și Cristos, dintre Biserică și istorie.

Teza I: Centrul vieții și al persoanei lui Isus, conform mărturiei Sfintei Scripturi, este comunicarea sa constantă cu Tatăl.

Să încercăm să dezvoltăm puțin acest gând. Biserica în devenire se confrunta – la fel ca și contemporanii lui Isus pământesc – cu întrebarea: Cine era cu adevărat acest Isus, cine este el (cf. *Mc* 8,27-30)? Răspunsurile „oamenilor” din vremea lui Isus, despre care vorbesc evangheliile, reflectă, la fel ca și răspunsul lui Simon Petru, care a devenit mărturisirea Bisericii, încercarea de a găsi categorii pentru a încadra figura sa din depozitul cunoscutului și numitului. Deși mărturisirea lui Petru oferea o orientare

1976); H. U. v. Balthasar, *Theodramatik II și III* (Einsiedeln 1978 și 1980). Pe partea evanghelică, pe lângă Pannenberg (*Grundzüge der Christologie*, Gütersloh 1964), merită menționate în special lucrările lui H. Thielicke, *Gotteslehre und Christologie* (Tübingen 1973) și G. Ebeling, *Dogmatik des christlichen Glaubens II* (Tübingen 1982).

fundamentală și considerată ca fiind de referință de către credincioși, formula unică „Isus este Cristosul, Mesia” nu putea fi suficientă de una singură. Acest lucru nu era posibil din cauza ambiguității titlului de Mesia; disputa dintre Isus și Petru imediat după mărturisire reflectă clar problematica cuvântului (Mc 8,31-33). Dezvoltarea mărturisirii lui Petru de la Marcu la Luca și la Matei arată clar nevoia de explicație și clarificare; aceasta este o parte din istoria mărturisirii Bisericii în cadrul tradiției sinoptice.

Astfel, putem constata că, deși exista un punct de cristalizare al interpretării lui Isus în mărturisirea fundamentală în Biserica incipientă, exista totodată și un vast câmp de interpretări complementare, care s-au manifestat într-o multitudine de alte titluri precum: Profet, Preot, Paraclet, Înger, Domn, Fiu al lui Dumnezeu, Fiu. Lupta pentru înțelegerea corectă a lui Cristos în Biserica timpurie ne apare concret ca o luptă pentru ordonarea corectă, trierea și chiar cernerea acestor titluri de onoare ale lui Isus. Dacă vrem să rezumăm rezultatul într-o formulă scurtă, putem spune că procesul în ansamblu se poate descrie ca un drum de simplificare și concentrare crescândă. La final, rămân doar trei titluri ca descriere comunitară și valabilă a misterului lui Isus: Cristos – Domn – Fiu (al lui Dumnezeu).

Pe măsură ce titlul de Cristos (Mesia) se contopea tot mai mult cu numele lui Isus și avea puțină claritate de conținut în afara contextului iudaic, iar cel de „Domn” era mai puțin clar decât acela de „Fiu”, s-a ajuns în final la o ultimă concentrare: titlul „Fiu” apare în cele din urmă ca singura descriere cuprinzătoare a lui Isus. El le conține pe

toate și totodată le explică. Mărturisirea bisericească se poate, așadar, mulțumi la final cu acest titlu. Îl găsim în forma sa definitivă la Matei, ca mărturisire a lui Petru: Tu ești Cristos, Fiul Dumnezeului celui viu (Mt 16,16). Când Biserica a reunit structura complexă a tradiției în această unică expresie și a oferit astfel conținutului deciziei fundamentale creștine o simplitate ultimă, aceasta nu trebuia să fie o simplitate a simplificării și reducerii; în cuvântul „Fiu” s-a găsit acea simplitate care este, în același timp, profundă și cuprinzătoare. „Fiul” ca mărturisire de bază înseamnă că în acest cuvânt se găsește cheia de interpretare care face totul accesibil și de înțeles³.

Aici însă se impune din nou cu necesitate întrebarea despre origine. Suspiciunea exegezei și istoriei dogmei moderne pornește de la premisa că o astfel de concentrare a moștenirii istorice ar fi și o falsificare a începutului, tocmai din cauza distanței istorice prea mari. În realitate, prin concentrarea pe „Fiu” ca categorie de interpretare cuprinzătoare a figurii lui Isus, Biserica a răspuns tocmai la experiența istorică fundamentală pe care martorii oculari ai vieții lui Isus au avut-o cu el. A numi pe Isus „Fiu” nu înseamnă să-i aplici aurul mitic al dogmei (așa cum se susține în mod repetat de la Reimarus încoace); este cea mai strictă corespondență cu centrul figurii istorice a lui Isus. Căci în acest sens, mărturia evanghelică este unanimă când afirmă că vorbele și faptele lui Isus au izvorât

³ Cf. J. Ratzinger, *Theologische Prinzipienlehre* (München 1982), 17-22; H. Schlier, „Die Anfänge des christologischen Credo”, în: B. Welte (ed.), *Zur Frühgeschichte der Christologie* (Freiburg 1970), 13-58.

din intimitatea sa cea mai profundă cu Tatăl; că el mergea mereu „pe munte” după povara zilei pentru a se ruga singur (de ex. Mc 1,35; 6,46; 14,35.39). Dintre evangheliști, în special Luca a fost acela care a subliniat acest aspect⁴. El arată că evenimentele esențiale ale activității lui Isus au izvorât din miezul persoanei sale și că acest miez era dialogul cu Tatăl. Ofer în acest sens trei exemple:

1. Să începem cu chemarea celor doisprezece apostoli, în al căror număr simbolic se exprimă indicarea noului popor al lui Dumnezeu, ai cărui piloni urmau să devină. Cu ei, într-un gest în același timp simbolic și foarte real, Isus deschide un nou „popor al lui Dumnezeu”, adică chemarea lor este de interpretat în mod teologic ca începutul „Bisericii”. Potrivit lui Luca, Isus petrecuse noaptea anterioară acestui eveniment rugându-se pe munte: chemarea izvorăște din rugăciune, din dialogul Fiului cu Tatăl. Biserica se naște în rugăciunea în care Isus se oferă înapoi Tatălui iar Tatăl îi oferă Fiului totul. În această comunicare cea mai profundă între Fiu și Tată se ascunde adevărata și mereu noua origine a Bisericii, care este totodată fundamentul ei trainic (Lc 6,12-17).

2. Ca al doilea exemplu menționez relatarea despre originea mărturisirii creștine, pe care am menționat-o mai devreme ca sursă centrală a celei mai timpurii istorii a dogmei cristologice. Isus îi întreabă pe ucenici cine cred oamenii că este el și ce cred ei înșiși despre el. La această întrebare Petru răspunde cu mărturisirea care continuă să

⁴ În cele ce urmează reiau considerații pe care le-am schițat pentru prima dată în cartea mea *Der Gott Jesu Christi* (München 1976), 66-68.

construiască Biserica în comuniunea cu Petru. Din această mărturisire trăiește Biserica; în ea se dezvăluie misterul lui Isus, misterul vieții umane, al istoriei umane și al lumii, deoarece în ea se deschide misterul lui Dumnezeu. Această mărturisire unește Biserica; de aceea, Simon Petru este numit și chemat ca piatră de temelie a unității: mărturisirea și oficiul lui Petru, mărturisirea lui Isus Cristos și unitatea Bisericii cu și în jurul lui Petru sunt inseparabil legate.

Astfel, putem spune că mărturisirea lui Petru reprezintă a doua etapă în formarea Bisericii. Dar Luca arată din nou că Isus a pus întrebarea decisivă referitoare la poziția ucenicilor față de el în momentul în care aceștia începuseră să participe la intimitatea rugăciunii sale. Astfel, evanghelistul arată că Petru a înțeles și a exprimat esența persoanei lui Isus în momentul în care l-a văzut rugându-se, în unitatea sa de ființă cu Tatăl. Identitatea lui Isus se vede, potrivit lui Luca, atunci când îl vezi rugându-se. Mărturisirea creștină provine din participarea la rugăciunea lui Isus; din faptul de a fi atras și de a-ți fi permis să privești în rugăciunea sa; este interpretarea experienței rugăciunii lui Isus, iar aceasta îl interpretează corect pe Isus deoarece provine din participarea la esența și intimitatea sa cea mai profundă.

Astfel, ajungem la fundamentul cel mai profund și la premisa permanentă a mărturisirii creștine: doar intrând în singurătatea lui Isus, doar participând la esența sa, la comunicarea sa cu Tatăl, se poate vedea această esență; numai astfel se pătrunde în identitatea sa. Doar astfel se începe să se înțeleagă și să se experimenteze ce înseamnă

„a-l urma pe Isus”. Mărturisirea creștină nu este o propoziție neutră; este rugăciune și se dezvăluie doar în rugăciune. Acela care a văzut intimitatea lui Isus cu Tatăl său și l-a înțeles pe el însuși din această intimitate este chemat să fie „piatra” Bisericii. Biserica izvorăște din participarea la rugăciunea lui Isus (cf. *Lc 9,18-20*; *Mt 16,13-20*).

3. Ca al treilea exemplu menționez istoria Schimbării la Față a lui Isus „pe munte”. În tradiția evanghelică, „muntele” este mereu spațiul rugăciunii, al ființei cu Tatăl. Pe acest „munte” Isus i-a luat cu sine pe cei trei care formau nucleul comunității celor doisprezece: Petru, Iacob și Ioan. „În timp ce se ruga, înfățișarea feței lui s-a schimbat”, relatează Luca (9,29). În acest fel, el clarifică faptul că Schimbarea la Față doar face vizibil ceea ce se întâmplă în realitate în rugăciunea lui Isus: participarea la strălucirea lui Dumnezeu și astfel dezvăluirea semnificației reale a Vechiului Testament și a întregii istorii – revelația. Din această participare la strălucirea lui Dumnezeu, la gloria lui Dumnezeu, care înseamnă totodată a vedea cu ochii lui Dumnezeu și, prin urmare, dezvăluirea ascunsului, provine predica lui Isus. Astfel, Luca arată totodată unitatea dintre revelație și rugăciune în persoana lui Isus: ambele își au rădăcina în misterul filiației. În plus, conform evangheliștilor, Schimbarea la Față este un fel de anticipare a învierii și a parusiei (cf. *Mc 9,1*). Căci comunicarea cu Tatăl, care devine vizibilă în rugăciunea schimbării la față, este adevăratul motiv pentru care Isus nu putea rămâne în moarte și pentru care întreaga istorie este în mâinile sale. Cel căruia Tatăl i se adresează este Fiul (cf. *In 10,33-36*). Fiul însă nu moare. Astfel, Luca sugerează că

întregul discurs despre Cristos – cristologia – nu este altceva decât interpretarea rugăciunii sale: întreaga persoană a lui Isus este cuprinsă în rugăciunea sa.

4. Pentru această viziune se pot aduce, de asemenea, și din ceilalți evangheliști o multitudine de dovezi. Vreau să schițez pe scurt doar trei exemple.

a) În primul rând, menționez rugăciunea lui Isus pe Muntele Măslinilor, care acum – în ceasul începerii Pătimirii – a devenit muntele singurătății sale cu Tatăl. Apelativul „Abba” dat lui Dumnezeu, pe care Marcu ni l-a transmis în acest context în limba maternă aramaică a lui Isus, depășește orice mod de rugăciune cunoscut pe atunci; exprimă un mod de familiaritate cu Dumnezeu care ar fi apărut imposibil și inadecvat tradiției iudaice. Astfel, în acest unic cuvânt se exprimă noul și unicul mod al relației lui Isus cu Dumnezeu – acea relație care, din partea sa, primește singura denumire posibilă, cea de „Fiu”⁵.

b) Astfel ajungem deja la al doilea punct pe care vreau să-l abordez aici, și anume utilizarea fundamentală a cuvintelor „Tată” și „Fiu”, care poate fi observată în limbajul lui Isus. Isus nu i-a numit niciodată pe ucenici sau pe alți oameni drept „fiu” sau „fii” în același mod ca pe sine însuși. De asemenea, modul său de adresare „Tatăl meu” a fost întotdeauna distinct de paternitatea generală a lui Dumnezeu, care se aplică tuturor oamenilor. Adresarea „Tatăl nostru” este destinată ucenicilor, care se roagă în comunitatea ucenicilor; exprimă participarea celor apropiați

⁵ J. Jeremias, *Abba. Studien zur neutestamentlichen Theologie und Zeitgeschichte* (Göttingen 1966), 15-67.